

Çocuğun Psikososyal Gelişimi

Erikson'a göre kişiliğin gelişimi doğumdan ölüme kadar sekiz evrede gelişir. Çocuğun kişilik gelişimini belirleyen ise beş evre vardır. Merkezinde; güven, özerklik, girişim, çalışma ve başarıma, kimlik, yakınlık kurma, üretkenlik ve benlik bütünlüğü gibi kavramların bulunduğu bu kurama Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri denir. Erikson bu kuramında çocukların hangi iki uçta gidebileceğini aktarmıştır. Ailenin yanlış tutumu ile çocuklar olumsuz uca gidebilirken, ailenin doğru yönlendirmesi çocuğu olumlu olan diğer uca götürebilir. Bu nedenle anne-babalara her bir yaş döneminde o dönemin kritik kavramlarının gelişmesi için çaba göstermelidir.

TEMEL GÜVENE KARŞI GÜVENSİZLİK (0-1 YAŞ)

Yaşamın ilk yıllarında çocuklar tamamen dışa bağımlı ve başkasının desteğine muhtaç halde oldukları için çocuktaki güven duygusunun gelişimi bebeğin bakıcısının (genelde anne) güvenilirliğine ve niteliğine bağlıdır. Anne ve babadan sevecen, güvenilir davranışlar gören çocuklarda sağlam bir temel güven duygusu oluşur. İlk dönemlerinde yanlış ya da sert bir bakıma maruz kalmış çocuklarda ise güvensizlik duygusu oluşur ve çocuk bu duyguyu daha sonraki ilişkilerine yansıtabilir. Bu dönemde anne her ihtiyaç duyduğunda çocuğun yanında olmalıdır. Bu gerçekleşmediğinde çocuk dünyaya ve insalara karşı bir güvensizlik geliştirir. Bu güvensizlik hissi çocuklarda korkuya ve dünyanın tutarsız bir yer olduğu inancına yol açabilir. Çocuğu bu kaygıya maruz bırakmamak için bakımını düzenli yapmak ve ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarını yeterince karşılamak gerekir. Acıktığında doyurmak, tuvaletini yaptığında altını değiştirmek, ağladığında hemen yanında olmak, huzursuz olduğunda teskin etmek bu dönemde çocuğa yapılacak en büyük katkıdır.

ÖZERKLİĞE KARŞI UTANÇ VE KUŞKU (2-3 YAŞ)

Erikson çocuğun yürümeye başladığı bu dönemde hareket alanının genişlemesiyle bağımsızlık ya da özerklik duygusunun ortaya çıktığını savunur. Çocuk kendi başına hareket etmek ister. Çünkü yürümesiyle anneden ayrı bir birey olduğunu fark etmeye başlamıştır. Anne ve babanın çocuğun bu özerklik dönemine sağlıklı bir şekilde rehberlik etmesi gerekir. Eğer çocuk anne-babanın aşırı koruyuculuğu nedeni ile sürekli engellenirse, bağımsız olma, girişiminin önüne geçilirse, başarısız olma ve küçük düşme duygusuyla karşı karşıya kalırsa kuşku ve utanç duygusuyla hareket etmeye başlar. Bu durum çocuğun kimlik gelişimine ve öz değer duygusuna zarar verir. Çocuk eğer bu evreyi sağlıklı atlatabilirse yaşamının diğer safhalarında karşılaştığı zorluklara yeni keşif olanakları olarak bakabilir.

GİRİŞİMCİLİĞE KARŞI SUÇLULUK (4-5 YAŞ)

Dört yaşındaki bir çocuk artık biraz planlama yapabilmeye, belirli belirli hedeflere ulaşmak için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Çocuk bu yeni bilişsel becerilerini ve teşebbüslerini çevresindeki dünyayı fethetme çalışmalarıyla sınar. Sokağa tek başına çıkmayı, yürürken elinizi tutmamakta ısrar etmeyi, bir oyuncağı parçalarına ayırdıktan sonra yeniden birleştiremediğini görünce parçalarını anne/babasının kafasına atmayı deneyebilir. Evin dolaplarını karıştırabilir. Bu dönemde çocuk dünyayı kendi girişimi ile keşfetmek istemektedir. Duvarları çizmek, eşyaları farklı amaçlı kullanmak hep bu girişimcilik döneminin bir sonucudur. Bu dönemde çocuğun sergilediği bu davranışları ebeveynler yaramazlık olarak görebilirler. Çocuğun bu dönemdeki sert davranışları kendi kuvvetini

denemesinin bir tezahürü olabilir. Çocuğun bu davranışları aşırıya götürmesi ebeveyn tarafından kısıtlayıcı, cezalandırıcı şekilde cevap bulursa bu durum suçluluk duygusuna neden olabilir. Bu evrenin sağlıklı atlatılmaması ileriki yaşlardaki ilişki ve girişimlerinde suçluluk ve çekingenlik hissetmesine neden olabilir. Çocuğun vicdani gelişimi için elbette suçluluk duygusunu sağlıklı bir miktarda yaşamaya da ihtiyacı vardır fakat bu duygunun fazlalığı çocuğun üretkenliğini olumsuz etkiler.

BAŞARIYA KARŞI AŞAĞILIK DUYGUSU (6-12 YAŞ)

Okula başlamak bu evrenin ortaya çıkmasındaki temel etkidir. Çocuk artık okumayı öğrenmek, matematik sorularını çözmek ve okul becerilerinde başarılı olmak gibi yeterlilikler geliştirmelidir. Bu dönemde çocuk hayatın herhangi bir alanında başarılı olmak ister. Ya derslerde, ya sanatta, ya resimde ya da müzikte çocuk başarılı olduğunu görmelidir. Ailenin görevi bu dönemde çocuğun başarılı olduğu alanı bulmak ve çocuğa yansıtmaktır. Çocuğun farklı yeteneklerini keşfedilip çocuğa başarılı olduğu gösterilmezse, çocukta bir aşağılık duygusu gelişebilir. Öte yandan, bir miktar alçakgönüllülük için biraz başarısızlık da gereklidir. Başarıya aşırı önem verilmesi çocukta başarısızlığın kabul edilemez olduğuna dair bir inancın yerleşmesine ve işkolikliğe dönüşmesine sebep olabilir. İdeal olan başarı/yeterlilik duygusuyla başarısızlık duygusu arasındaki dengenin sağlanmasıdır.

KİMLİĞE KARŞI ROL KARMAŞASI (13-18 YAŞ)

Büluğ çağındaki çocuk önemli bir görevle yüzleşir ve bu dönemde ergen kimliğini ve üstlenmesi gereken rolleri yeniden değerlendirir. Erikson bu evrede cinsel kimlik ve mesleki kimlik olmak üzere iki kimliğin söz konusu olduğunu savunur. Ergenlik çağındaki çocuk bu evreyi ne yapmak ve nasıl biri olmak istediğine dair görüşleri ve uygun cinsel rolü yeniden bütünleşmiş olarak geride bırakır. Bu evrede söz konusu olan risk; bu yaşlarda karşısına çıkan çok sayıda rol seçeneği karşısında çocuğun karmaşaya düşebilmesidir. Aileye düşen görev bu dönemde çocukları için uygun olan mesleği, onun yeteneklerini göz önüne alarak bulmaya çalışmaktır. Cinsel kimliğin gelişmesinde ise çocuklara rehberlik etmek gerekir.

Erikson'un bu dönemleri çocukları hangi yaş diliminde takıldıkları hakkında fikri vermesi açısından oldukça önemlidir. Topluma ve insanlara karşı güvensiz bir çocuk gördüğümüzde, bu çocuğun 0-1 yaş döneminde anne ile güven temelli bir ilişki kuramadığını söyleyebiliriz. Utangaç çocukların ise 2-3 yaş döneminde bağımsızlık girişimi engellendiği için utangaç olduklarını sonucunu çıkarabiliriz. Aşağılık duygusu yaşayan bir çocuğun 6-12 yaş döneminde bir alanda başarılı olarak ilan edilmediği için bu duruma düştüğü sonucunu çıkarabiliriz. Eğitimcilere ve ailelere düşen görev ise çocuğun içinde bulunduğu dönemin kritik kavramların farkına varmak ve ona göre çocuğu yönlendirmektir.

Kaynakça: Çocuk Gelişim Psikoloji – Denise Boyd, Helen Bee – Kaknüs Yayınları – 2009

Kaynak: www.pedagogidernegi.com